لە ڕزگارییەوە بۆ ئازادی

مەسعوود بابایی

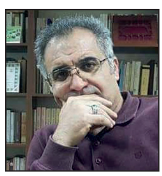

«کورد» کەتوارێکی سەرزەمینییە. لە ئەلەندی مێژووەوە هەتا ئەم ڕۆژگارە لەسەر خاکی مێژوویی خۆی دەژی و «زمان» و «خاک» تا ئێستەش یەکدییان لە دەست نەداوە و جیاوازیی دۆخی بەشێکی زۆری نەتەوە بندەستەکانی ئەم سەردەمەی ئێمە و کورد ڕەنگە لەوەدا بێت کە ئێمە هێشتا لە چەقی ململانێ ژیۆپۆلەتیکییەکاندا هەین، ئەگەرچی هەبوونەکەشمان گەلێ بەئازارە؛ بەڵام ئەم هەبوونە بەئازارە نیشانەی ئەوەیە کە «کورد» تەنیا بوونەوەرێکی فەرهەنگی نیە، بەڵکو هەبوویەکی سیاسییە و جەستەیەکی زیندووە کە لەسەر خاکێکی داگیرکراوی پڕململانێدا دەژی کە هێشتا داگیرکەر نەیتوانیوە شوناسەکەی لێ بستێنێتەوە و ئێمە بە هەر نرخێک بێت دەبێ ئەم کەتوارە سەرزەمینییە بپارێزین.

خەباتــی دوورودرێــژ و باجێکی قورس کە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد بە درێژاییی ســەدەکان بۆ ڕزگاری داویەتی، گەلێ جار تووشی هەناسەسواریی کردووە و بەداخەوە جاروبــار لە بــێ هیواییدا هەنــدێ هیوای تراویلکەئاسای داتاشیون کە دواجار هیوای ساختە تووشی نســکۆ و هەڵدێری کردووە! شوێنگۆڕکێی «ڕزگاری» و «ئازادی» دەراوی شــرۆڤە دەگۆڕێــت و «کەتوار»(واقعیت) بۆ وەئۆباڵخستن (فرافکنی) دەگوازێتەوە و بەم چەشنە بەلارێداچوون، هێزێکی سیاسی تا ـ نەخوازەڵا ـ خۆبەدەستەوەدانی خۆنەویستانە هەڵدەخلیسکێنێ!

شیکردنەوەیەکی زمانەوانیی چەمکەکانی «ڕزگاری» و «ئازادی» وەک دەراوی شــرۆڤە خــۆی وەک پێویســتییەک دەســەپێنێ. هەربۆیە پێویستە پێشوەختە لە شەنوکەوێکی سادەدا لەم دوو چەمکە بدوێین.

هەمیشە دەپرسین: «ڕزگاری» لە چی؟، ڕزگاری لە کێ؟

«ڕزگاری» ئاماژەی پەنامەکیی قوتاربوون لە دۆخێکی داگیرکارییــە، هەربۆیە دەگوترێ: «ڕزگاری لە دەســتی.... ڕزگاربــوون لە...» ڕزگاری جێهێشتنی قۆناخێکە بە یەکجاری. بــە بۆچوونی بەنــدە ناتوانیــن «ڕزگاری» قۆناخبەنــدی بکەین. چونکە پاش ڕزگاری، باسکردن لە ئازادی دەست پێدەکات!

بــەڵام بابەتێکی ســەرنجراکێش لێرەدا زەق دەبێتــەوە؛ هەمیشــە دەگوتــرێ لە «زیندان ئازاد بووا!» ئەدی بۆچی ناگوترێ لە «زیندان ڕزگار بوو»؟!

چەمکــی «دارنیــن» و «داماڵین» وەک دوو چەمکی یارمەتیدەر باشــتر دەتوانن لە تێگەیشتن لە چەمکی «ڕزگاری» یاریدەمان بدەن.

«دارنین» دەربازکردن لە هەر زیادەیەکە کــە توانــای جووڵــەی جەســتە، ئەندام، بوونــەوەر و گیانەوەرێکی گرتبێ. بۆ نموونە هەندێ لە درەختــەکان دادەڕنرێن. «میوە» بەرپرســیارێتیی وەرزیــی «درەخــت»ە کە لێی دەڕنــرێ. هەروەها؛ بەرگێک کە دەبێ دابڕنرێ تا پێکهاتەی سەرەکی بتوانێ خۆی بۆ بەرگێکی دیکە ئامادە بکات. ئەمە جۆرێکە لە «ڕزگاری».

«داماڵیــن» بەپێچەوانــەی «دارنیــن»، لابردنی لەمپەرێکە کە بە «ماڵین» لادەبرێ یان بۆ دەرکەوتنی «گەوهەر»، «بەڵغ»(عرچ) ی لێ دادەماڵین.

هەمیشــــــە لەبەرانبــەر چەمکــی «داگیــرکاری»، چەمکــی «ڕزگاری» دەزێتە زەینمانەوە. ئەوە لــە کاتێکدایە لە چەمکی «ئازادی»دا هەســت بە هەنتەش (حضور)ی داگیرکەر ناکەین؛ ڕەنگــە هۆیەکەش ئەوە بێت کە «ئازادی» بە «جووڵە» و «ڕەفتار»ەوە بەندە و بەپێچەوانەی «ڕزگاری» پێویســتیی بــە «دارنیــن» و «داماڵین» نیە. هەمیشــە خۆمان لــە بارێکی زیــادە ڕزگار دەکەین، لەکاتێکــدا «ئازادی» مانــای ڕزگاربوون لە «بارکران» ناگەیەنێت. چونکە «ئازادی» مانای «هەڵبژاردنــی بــار» دەگەیەنێــت نەک «لە کۆڵکردنەوە».

ئــازادی، بــە «هەڵبــژاردن»ەوە بەندە؛ بەڵام ڕزگاری پێویســتیی بە «یاخیبوون»و «دارنین» و «داماڵیــن»ە. «هەڵبەت دەکرێ ئــەم بۆچوونــە لــە چەندیــن لاوە وەبەر تیــرۆژی ڕەخنــە بدرێــت؛ بــەوەی کــە «ئــازادی» تەنیــا «ئەرێنــی» (هەڵبژاردن) / ایجابــی) نیــە بەڵکــو نەرێنی(دارنیــن، داماڵین/ ســلبی). لە مانــای «هەڵبژاردنی ئەرێنیدا»بارکــران» و «بارکردن» هەیە؛ واتە «وەئەســتۆگرتن» و «وەئەستۆخستن». بەڵام لــە هەڵبژاردنی نەرێنی(دارنیــن، داماڵین/ سلبی) دا (لەکۆڵکردنەوە، ڕادەستکردنەوە و لێسەندنەوە)ش بەدیدەکرێت. ئەگەر ئەمە بە خاڵی هاوبەشی نێوان «ئازادی» و «ڕزگاری»

بزانین، خاڵێکی جیـــاوازی گەورە هەیە کە بارتەقـــای هەمـــوو خاڵە هاوبەشـــەکانە کە ئەویش بریتییە لە : «ماف».

ئـــازادی، مافــە. بـــەڵام ڕزگاری مـــاف نیـــە. بەو مانایـــەی کـــە «ڕزگاری» لەپێناو وەدەســـتهێنانی مافی ئازادییە. هەربۆیە لە «دەستوور، یاســـای بنەڕەتی» ئازادی وەک ماف باسی لێوە دەکرێت و باس لە «ڕزگاری» ناکرێت. تەنیا شـــتێک کە دەتوانین بە تێل نیشـــان(تلمیح)ی ڕزگاری لە «دەســـتوور» و «یاســـا نێودەوڵەتییەکانـــدا» لەقەڵەمـــی بدەیـــن، «مافی دیاریکردنـــی چارەنووس»ە کە دەتوانیـــن«ڕزگاری»ی لێ هەڵێنجێنیـــن. بەگوێـــرەی «مافی دیاریکردنی چارەنووس» دەتوانین «ڕزگاری» وەک مافی «خۆدەربازکردن لە داگیرکاری» ڕاڤـــە بکەین؛ بەڵام لێرەشـــدا «ڕزگاری» وەک پێشـــمەرجی «ئـــازادی» ـ وەک مـــاف ـ خۆی نیشـــان دەدات، ئەگینا «ڕزگاری» ناتوانێ وەک «ماف» لە «دەستوور»دا لێک بدرێتەوە!

□

هەمیشـــە بروام بـــەوە هەبووە کە ئێمەی کورد لەنێو «کەلێنی چەمکی»دا دەژیـــن. مانای وەها بانگەشـــەیەک مایەی ڕاڤەکردنە. مەبەســـت لەم دەربرینە ئەوەیە کە چەقین لە مانای باوی لیکســـیکۆنی و تێنەگەیشـــتن لە زمانی چەمکی بەتایبەتی لەباری «مافناســـانە» و «دەستووری» دەبێتە مایەی دروســـتبوونی «کەلێنـــی چەمکی». ڕەنگە لـــە ڕاڤەدا، بەندە هیچـــکات نەتوانم لە جەغزی زمانگەرایانـــە خۆم دەرهاوێژمە دەرەوە؛ بـــەڵام ئـــەوە بـــەو مانایـــە نیە کە ئیـــدی ڕاڤـــەی زمانگەرایانـــە ناتوانێ وەک دەراوی توێژینەوەکانـــی پەیوەســـت بـــە فەلســـەفەی سیاســـی و زانســـتی ڕامیاری بەدەر لە بڕشـــت بێت. بڕشـــتی ئەم ڕاڤەیە لەو کاتەدا دەردەکەوێت کە ئێمە بمانەوێت مانا ســـرکەکانی «ئازادی» لە «دەســـتوور»دا چوارچێـــوەدار بکەیـــن. چوارچێوەدارکردن لەگـــەڵ خۆیدا چەقی ســـەرنجی زمانەوانی دەهێنێـــت و یاســـادانەر دەبێـــت ئاگاداری ڕاگرتنـــی مانـــا لـــە کەوانـــەدا بێـــت. لەو دەمەدا کە مانای وشـــەیەک لە بەســـتێنی سروشـــتگەرایانەی خـــۆی دەتـــرازێ و بۆ کێڵگەیەکی سیاسی، فەلسەفی و مافناسانە و دەســـتووری دەگوازرێتـــەوە، دەبێ زۆر ئـــاگادار و وریـــا بیـــن کـــە نەکەوینـــە نێـــو «مەیدانـــی مینی مانابارکردن»ەوە. ئەگەر ڕاشـــکاوانەتر بدوێـــم، لـــەو باوەڕەدام مەودای نێوان مرۆڤی کـــورد و زمانەکـــەی هەنـــدە زۆرە کـــە ناتوانێ لـــەو کێڵگە واتاییانە بدوێ کە وشـــەکانی وەک «ڕزگاری» و «ئازادی» لە خاکی ئـــەو کێڵگانەدا چەکەرە و گەشـــەیان کـــردووە؛ ڕەنگە ئەمە بتوانێ ئاریشەی «کەلێنی چەمکی» ڕوون بکاتەوە. ئەوەی ڕاڤەی سیاســـی و دەستووریی چەمکێک ئاڵـــۆز دەکات، کێڵگەی ماناییی وشـــەیە نـــەک مانـــای وشـــەنامەیی کـــە بەشێوەیەکی ئاسۆیی لە مانای سەرەکییەوە بۆ مانا لاوەکییەکان لە جووڵەدایە. لە ڕاڤەی سیاسیدا هەڵبژاردنی مانای خوازراو دەتوانێ لۆژیکی جووڵە لە مانای ســـەرەکی بۆ مانای لاوەکـــی لەبەرچاو نەگرێـــت، بەڵکو کاتێک باس لە هەڵبژاردنی مانای خوازراو دەکەین، لە مانایەکی دەسچنکراو دەدوێین کە بەندە بە «نیاز»و «جیهانبینی»ی سیاســـەتوان کە دەیهەوێـــت «جیهانی سیاســـی»ی خۆی لە چەمکسازییەکی دەســـتووریدا زەق و زۆپ

> **ئازادی،**
> **بە «هەڵبژاردن»ەوە بەندە؛**
> **بەڵام ڕزگاری پێویستیی بە «یاخیبوون»و «دارنین» و «داماڵین»ە.**
> **«هەڵبەت دەکرێ ئەم بۆچوونە لە چەندین لاوە وەبەر تیرۆژی ڕەخنە بدرێت**

بکاتەوە، لێکی دەدەمەوە.
گوتــەی بەناوبانگی» کــورد لە جەنگدا دەیباتــەوە و لەســەر مێــزی دانوســتان دەیدۆڕێنێ» پێوەندیی بــە «پێوار(غیاب)ی هوشیاریی بە ئاماژە پەنامەکییەکانی چەمک لەباری سیاســیی و دەســتوورییەوە هەیە کە هەروەک پێشــتر باســم کرد، نیشانەی «کەلێنی چەمکی»یە کە ئەویش بەرەنجامی مەودای وەرگێڕانی نێوان چەمکەکانە؛ بەو مانایەی کە دانووســتاندن لــە مەیدانێکی گەورەی مانایــدا ڕوودەدات کە وەرگێڕانی چەمکەکان بەرپرســیارێتیی سیاســیی و دەســتووری لەتەک خۆیــدا دەهێنێت کە پێی دەگوترێ تەڵە یان مینی نێو کێڵگەی دەستوور(یاسای بنەڕەتی).

ڕزگاری

داگیرکاری، دەستبەسەرداگرتنی ڕووبەرێکە کــە هــەم داگیرکــەر و هــەم داگیرکراو بەتەواوەتــی لە دۆخی خۆیــان تێدەگەن. «داگیرکەر» بە هەر پاســاوێکیش بێت، لەو شــتەی کە وەدەســتی هێناوە و بە زەبری هێز دایچڕیوە تێدەگات. بەڵام پێویســتیی بە وەدەســتهێنانی «ڕەوایی»یــە. «ڕەوایی» تاکە شــتێکە کە «داگیرکــەر» دەتوانێ لە ڕێگەیــەوە باڵادەســتبوونی خۆی بەســەر داگیرکــراودا درێــژە بدات. ئــەم هەوڵەی «داگیرکــەر» کاردانەوەی»داگیرکراو»ی لێ دەکەوێتــەوە و لێرە بــەدواوە زنجیرەیەک لــە پێوەندیی ئاڵۆزکاوی شــەڕ، ئاشــتی، دانووســتان، نە شەڕ و نە ئاشــتی لەنێوان ئەم دوو بەرەیەدا چێ دەبێ کە بەگوێرەی لۆژیکی هێــز «دالەنگاندن(تقلیل)»ی ماف لەپێناو بەهێزبوونــی پێگەی «داگیرکراو»ی لــێ دەکەوێتــەوە و فۆرمەکانی»خۆبــەڕێ وەبەری(ئۆتۆنۆمــی)، فێدراڵــی و ...هتــد دەسمایەی بەهێزکردنی پێگەی داگیرکراون و هەڵپەســاردنی نیــازی ســەرەکییە کە

هەڵبەت داگیرکەریش بەگوێرەی ئەزموونی بەریەککەوتــن لەتــەک داگیرکــراودا، وێســتگەکانی داواکاری بەگوێــرەی هێز، پێشــبینی دەکات و ڕێگــەی پێشــگیرانە بۆ ڕزگاری کــە هەمان «ســەربەخۆیی»یە دەگرێتە بەر کە ئەم ڕێگایانە لە «دەستوور»دا دەستەبەر دەکات.
شێوازەکانی داگیرکەر بۆ بەردەوامیدان بــە داگیــرکاری گەلــێ زۆرن و داگیرکەر لەبەرئــەوەی ناتوانێ بــە بەردەوامی هێزی ســەخت یان توندوتیژی بە دژی داگیرکراو بــەکار بهێنێ و هەروەهــا لەبەرئەوەی کە داگیرکــراو لە ڕەوتــی ململانــێ لەتەک داگیرکــەردا بەئەزموونتر و خاراوتر دەبێت، ڕێگەکانی بەرخــۆدان و بەرەنگاربوونەوەی هێــزی ســەخت دەدۆزێتــەوە و ئەمەش تێچــووی مانــەوەی داگیرکەر لــە زەوییە داگیرکراوەکانــدا زیاتــر دەکات. هەرکات داگیرکەرمان ناچار بە دانوســتان کرد، ئەو، بیر لە شــێوازەکانی دیکەی درێژکردنەوەی داگیرکاری دەکاتەوە.
هەر بۆیە پێموایە فۆرمــە جیاجیاکانی دابەشــکردنی دەســەڵات لــە وڵاتێکدا کە بەدەســت داگیرکــەرەوە بەڕێــوە دەچێ، تەنیــا لەپێنــاو درێژکردنــەوەی تەمەنــی داگیرکەردان. لەم سۆنگەیەوە داگیرکەر بە دانان بە هەرێمێکی نەتەوەیی یان ئیتنیکی ناچــار دەبێت کۆمەڵە مافێــک بۆ نەتەوە و ئیتنیکە داگیرکراو و بندەستەکان پێشنیار بــکات و بەرگێکــی دیمۆکراتیک بە باڵای دەســەڵاتەکەی دابڕێ،تا بتوانێ لە ڕێگەی «نەتەوەســازیی ســاختە»وە شوناسێک بۆ جوگرافیایەکی قووتــدراو لە جوگرافیایەکی دیکەدا دەســتەبەر بکات و بە بێ دانان بە «فرەیی» ناتوانێ هاوســۆزیی ژێردەستەکان بۆ خۆی ڕابکێشــێ و ئەمــە بەتایبەتی لەو وڵاتانــەدا ڕوودەدات کە «بێگانەکان» خاکی «خۆوڵاتییەکان» داگیردەکەن و پاشــان لە

کلێشەیەکی دیمۆکراتیکدا کۆمەڵە مافێکیان بۆ دەستنیشان دەکەن و لە چوارچێوەی «دەستوور»دا وەها پێناسەیان دەکەن وەک بڵێی ئەوان میوانن و ئەمان خانەخوێ. واتە مەبەستم ئەوەیە کە شوێنگۆڕکێی پێگەکان و پێناسەی پێگەکان و سیاسەتی فێڵبازانەی «دڵدانەوە» لە چوارچێوەی «مافی هاووڵاتیبوون»دا بەرەبەرە هاوسۆزیی داگیرکراو بۆ داگیرکەر دەوروژێنێ و ئیدی لەوەلا خەونی دروستکردنەوەی نیشتمان و خاک و جوگرافیای نەتەوە ڕەسەنەکانی وڵاتانی داگیرکراو لە گۆڕ دەنرێ و وەکو «هاووڵاتییانی سەرگەردان» لە جوگرافیایەکی نوێدا تاهەتایە بە نامۆیی دەژین بە بێ ئەوەی بتوانن بۆ ڕابردوویان بگەڕێنەوە و بە بێ ئەوەی بشتوانن لەتەک مرۆڤە بێگانەکان کە ئێستە لە دەوروبەری ئەواندا دێن و دەچن و بوونەتە خاوەن ماڵ هەڵبکات و ناچارە دوو مێژووی نامۆ لە جوگرافیایەکدا پێکەوە بنووسێنێ کە دەبنە جووتۆکەیەکی نایەکسانی نایەکانگیر، بەڵام دانپیانراو. هەر بۆ نموونە با سەیرێکی دۆخی سوورپێستەکان، ئامازیخی و قیبتی و بەشێکی زۆر لە خۆولاتیانی ئافریقا و ئوسترالیا و هەروەها نەتەوە تواوە بەعەرەبکراوەکانی سووریا و لوبنان و ... هتد بکەین کە وەراستگەڕاو(مصداق)ی دیاری داوەرییەکەی ئێمەن.

«کورد» کەتوارێکی سەرزەمینییە. لە ئەلەندی مێژووەوە هەتا ئەم ڕۆژگارە لەسەر خاکی مێژوویی خۆی دەژی و «زمان» و «خاک» تا ئێستەش یەکدییان لە دەست نەداوە و جیاوازیی دۆخی بەشێکی زۆری نەتەوە بندەستەکانی ئەم سەردەمەی ئێمە و کورد ڕەنگە لەوەدا بێت کە ئێمە هێشتا لە چەقی ململانێ ژیۆپۆلەتیکییەکاندا هەین، ئەگەرچی هەبوونەکەشمان گەلێ بەئازارە؛ بەڵام ئەم هەبوونە بەئازارە نیشانەی ئەوەیە کە «کورد» تەنیا بوونەوەرێکی فەرهەنگی نیە، بەڵکو هەبوویەکی سیاسییە و جەستەیەکی زیندووە کە لەسەر خاکێکی داگیرکراوی پڕململانێدا دەژی کە هێشتا داگیرکەر نەیتوانیوە شوناسەکەی لێ بستێنێتەوە و ئێمە بە هەر نرخێک بێت دەبێ ئەم کەتوارە سەرزەمینییە بپارێزین. «کوردستان» وەک پارووی لەقوڕگگیراوی دوژمنان نیشانەی ویستی «کورد»ە بۆ مانەوە و پاراستنی کەتواری سەرزەمینیی خۆی. ئەم ویستە، ویستێکی سیاسییە لەسەر بنەمای مافی دیاریکردنی چارەنووس کە ڕەوایی بە «بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد»دەدات تا ڕزگاریی خۆی لە «سەربەخۆیی»دا پەیجۆر بکات، چونکە بە بێ سەربەخۆیی «ئازادی» وەک «مافی سروشتیی مرۆڤ» وەدی نایەت. هەروەک گوتم، کەتواری سەرزەمینیی کورد چەشنی نەتەوەیەک تێکڕای مافەکانی نەتەوەیەکی خاوەن سەروەریی پێ ڕەوا دەبینرێت. هەر بۆیە دەبێ جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە دۆخی کورد لە دۆخی گەلانی بێ خاک جیاوازە و ئێمە نابێ لە ڕوانگەی نەتەوایەتیی خۆماندا دۆخی خۆمان بۆ دۆخی دالەنگاوی گەلانی بێ سەرزەمین دابلەنگێنین.

دروشمی ڕیالیستیی «ئێمە نوێنەری نەوەی خۆمانین نەک نوێنەری نەوەکانی داهاتوو» ـ لە سۆنگەی ڕزگاریخوازییەوە ـ بۆ کورد گونجاوترین دروشمی تاکتیکی بووە کە دەکرێ وەک دروشمێکی ستراتیژیک کە ڕێگەی سەربەخۆیی نەوەکانی داهاتوو ڕووناک دەکاتەوە لەقەڵەمی بدەین. لەم سۆنگەیەوە ململانێی داگیرکەرانی کوردستان و کورد وەک داگیرکراو، تا ئەم سەدەی بیست و یەکە بەردەوامە و ڕەنگە تا نیوەی سەدەی بیست و یەک «کورد بتوانێ یەکێک لە جۆرەکانی مافی سیاسی» وەک ئوتۆنۆمی» و «فیدراڵی» لە سێ بەشی

کوردستاندا، یان تەنانەت دەوڵەتێک بۆ «کورد» دەستەبەر بکات. بەڵام دەبێ لە بیرمان نەچێت، «داگیرکەر» لەبەرانبەر «داگیرکراو»دا هەندێ ئەرکی لەسەر شانە کە دەبێ جێبەجێیان بکات. ئێمەی کورد لەبەرئەوەی شارەزاییەکی تەواومان لە یاسا نێودەوڵەتییەکاندا نیە، لەوە بێئاگاین کە ئەو مافانەی لە چوارچێوەی دەوڵەتی داگیرکەردا داوای دەکەین، ئەوانە ئەرکی داگیرکەرن کە دەبێ جێبەجێیان بکات و ئێمە هێشتا لە ململانێ لەتەک داگیرکەردا داوای کۆمەڵێک مافمان کردووە کە لە ڕاستیدا ئەرکێکی جێبەجێنەکراوە. چونکە هەروەک گوتم مافەکانی نەتەوەیەکی داگیرکراوی وەکو کورد کە کەتوارێکی سەرزەمینییە، تەنیا بە دەوڵەتی سەربەخۆ دەستەبەر دەکرێت؛ چونکە هەرکام لە شێوازەکانی «ئوتۆنۆمی» و «فیدرالیزم» ڕێکارەکانی کەم کردنەوەی «ستەمکاری» و «چەوساندنەوە»ن نەک ڕزگاری. کە وابوو ئەوەی کە ئێمە داوای دەکەین کەم کردنەوەی ئاستی «ستەمکاری» و « چەوساندنەوە»یە و نابێ وەک «ڕزگاری» لێی بدوێین. ئەگەر پەیکاڵکردن(تطبیق)ی هەرکام لەو شێوازانەی بەڕێوەبردنی وڵاتێکی داگیرکەر بە وەدەستهێنانی «ڕزگاری» و پاشان»ئازادی» لەقەڵەم بدەین، وەک ئەوە وایە کە بێژین: وازمان لە کەتواری سەرزەمینی هێناوە کە دەبێ لە دەوڵەتی سەربەخۆدا وەدی بێت و ئەمە لەباری زەینییەوە خەونی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان دەسڕێتەوە. ئەمە «کەلێنی چەمکی»یە کە دەبێتە مایەی «شوێنگۆڕکێی مانایی». چونکە هەڵە هەمیشە بەزەقی و لە

> **دروشمی ڕیالیستیی «ئێمە نوێنەری نەوەی خۆمانین نەک نوێنەری نەوەکانی داهاتوو» بۆ کورد گونجاوترین دروشمی تاکتیکی بووە کە دەکرێ وەک دروشمێکی ستراتیژیک کە ڕێگەی سەربەخۆییی نەوەکانی داهاتوو ڕووناک دەکاتەوە لەقەڵەمی بدەین**

یەک جۆر بەڵگەهێنانەوەی لۆژیکیدا خۆی دەرناخات. «شوێنگۆڕکێی مانایی» دەبێتە مایەی هەڵەی لۆژیکی و لە بواری «سیاسی» و «دەستووریدا» هەڵەیەکی کوشندەیە.

لە پێوەندی لەتەک «داگیرکەر» و «داگیرکراو»دا، بەداخەوە هیچکام لە داگیرکەرانی کوردستان دان بە «داگیرکەری»ی خۆیاندا نانێن، هەربۆیە ئەرکی خۆیشیان لەهەمبەر «داگیرکراو»دا جێبەجێ ناکەن. دەتوانم بێژم لەبەر دوو هۆکار، داگیرکەرانی کوردستان دان بە «داگیرکاریی» خۆیاندا نانێن:

١ ئەوان بڕوایان بەوە نیە کە «کورد» خاوەنی «کەتواری سەرزەمینی»یە.

٢ «دوژمنکاری»ی نەژادیی بەردەوام سروشتی بنەڕەتیی ئەم داگیرکارییەیە.

بە شێوەیەک لە شێوەکان هەردووک هۆکارەکەش تەواوکەری یەکدین؛ بەو مانایەی کە نکۆڵیکردن لە «کەتواری سەرزەمینی»ی کورد، نکۆڵی لە داگیرکاریشی لێ دەکەویتەوە. لەم سۆنگەوەیە کە دەتوانین لە تۆمەتی «جوداخوازی» تێبگەین. تۆمەتی «جوداخوازی» بە دوای خۆیدا تاوانی دژایەتیی یەکپارچەیی خاکێک بەسەرماندا ساخ دەکاتەوە کە «داگیرکەر» خۆی کردووە بە خاوەنی؛ ئیدی لەوەش تێدەپەڕێ کە ئێمە بتوانین لە چوارچێوەی «کۆڵۆنیالیزم» دوژمنەکانمان پێناسە بکەین. هۆیەکەش ئەوەیە کە لانیکەم لە «کۆڵۆنیالیزم»دا مافی «سایەسایی (قیمومت، انتداب) هەیە و کۆڵۆنیالیستە ئەوروپاییەکان ئەرکێکیان لەسەر شانی خۆیان داناوە و خۆیشیان وەک «داگیرکەر» بە فەرمی ناساندووە. هەروەک

باسمان کرد داننان بە «داگیرکاری» واتە دەستگرتن بەسەر خاک و نەتەوەیەکدا کە خاوەنی «کەتواری سەرزەمینییە» و تەنیا پاساوی «داگیرکەر» ئەوەیە کە تا ئەوکاتەی «نەتەوەی داگیرکراو» خۆی دەرۆستی بەڕێوەبردنی خۆی بێت، دەبێ یارمەتیی بدرێت. دیار و ئاشکرایە «داگیرکەر» هیچکات لە دۆخێکی ئاساییدا دان بەوەدا نانێت کە «نەتەوەی داگیرکراو» کاتی ڕزگاربوونی هاتووە! بەڵام هەر چۆنێک بێت، دان بەوەدا نراوە کە خاکێکی داگیرکردووە و بە پاساوی «سایەسایی» هەتا بتوانێ درێژە بە داگیرکارییەکەی دەدات و پاش کۆتاییهاتنی «سایەسایی» و پاش سەربەخۆییش «کۆلۆنیال» بە ڕێگەی جۆربەجۆر بە «کۆلۆنیالیست» دەبەسترێتەوە؛ ئەگەر سەیرێکی وڵاتانی داگیرکەری «فەرەنسا» و «بریتانیا» و «ئسپانیا» و...هتد بکەین، ئێستەش بەرتاو(نفوذ) یان لە وڵاتانی داگیرکراوی پێشوویاندا بە زەقی دەبینرێت.

هەر بۆیە دۆخی داگیرکاریی کوردستان ناکرێ لەتەک سروشتی کۆلۆنیالیستیی وڵاتانی ئەورووپایی بەراورد بکرێت. چونکە داگیرکەرانی کوردستان لە دەرەوەی ئەو پێناسانە هەڵسوکەوت دەکەن. خاڵی هەرەگرنگی جیاوازیی داگیرکەری ئەورووپایی و داگیرکەرانی کوردستان لەوەدایە نە بڕوایان بە «کەتواری سەرزەمینی»ی کورد هەیە و نە پەیڕەوی لە سیاسەتی«سایەسایی»دەکەن. ئەگەر بنەمای ئەم بەڵگەهێنانەوەیە بە هەند وەربگرین، ناکۆکییەکی گەورە لە کرۆکیی پێناسەکەدا سەرهەڵدەدات و دەبێتە مایەی گۆڕانی چەقی سەرنج و چەقی ڕوانگە لە ڕەوتی بەڵگەهێنانەوەدا.

> **مافەکانی نەتەوەیەکی داگیرکراوی وەکو کورد کە کەتوارێکی سەرزەمینییە، تەنیا بە دەوڵەتی سەربەخۆ دەستەبەر دەکرێت؛ چونکە هەرکام لە شێوازەکانی «ئوتۆنۆمی» و «فێدراڵیزم» ڕێکارەکانی کەم کردنەوەی «ستەمکاری» و «چەوساندنەوە»ن نەک ڕزگاری**

پرسیارێک لێرەدا دێتە ئاراوە: کەوابوو سروشتی داگیرکەرانی کوردستان چۆن دەستنیشان دەکرێت؟

فارسەکان، تورکەکان و عەرەبەکان میراتگری ئیمپراتۆرییەکانن. کاتێک باس لە میراتی ئیمپراتۆری دەکەین، ئیدی جوگرافیای نەتەوەیی و ئیتنیکی لە ئارادا نابێت. گەڕانەوە بۆ بونیادنانەوەی ئیمپراتۆرییەکان و گێڕانەوەی شکۆی سەدە لە دەستچووەکان هیوای نەوە مەزنیخوازەکان دەگەشێنێتەوە و بەرەو پاوانخوازی ڕایان دەنێ. ئەم سێ نەتەوەیە بەپێچەوانەی بانگەشەکانیان بەتەواوەتی پێیان نەناوەتە نێو مودێرنیتەی سیاسییەوە و لە مێژووی حیکایەتەکانیان دانەبڕاون و لە جیهانی مودێرنیشدا شوێنپەنجەیان دیار نییە و تەنیا خۆیان لە فۆرمێکی مودێرنیزاسیۆندا ئاڵاندووە و بەم پێیە دەتوانین بێژین سروشتی دەوڵەت ـ نەتەوەی ئەورووپایی بەسەریاندا ساخ نابێتەوە. پاشەکشەی ئیمپراتۆرییەکانی خۆرهەڵات و کشانی کۆلۆنیالیزمی ئەورووپایی و تێکەوەپێچرانی ئیمپراتۆرییەکانی تورک و فارس لەم ناوچەیەدا، نەبووە مایەی دابڕان لە چیرۆکە مەزنەکانی ئیمپراتۆری و پاشماوەی ئەم ئیمپراتۆرییانە دیسان بە شێوەیەکی دیکە هەوڵی نۆژەنکردنەوەی ئەم ڕابردووە مەزنەیان داوە کە بەزەقی لە دەوڵەت ـ نەتەوەی ئەم سێ نەتەوەیە و لە چوارچێوەی پان ئێرانیزم (پان فارسیزم) و پان تورکیزم و پان عەرەبیزمدا ڕەنگی داوەتەوە و لە گەلێ ڕووەوە ئەدگاریان لە ناسیونالیزمی ئەورووپایی و خۆرئاوایی

جیاوازە.
تێـــزی «پان ناســـیونالیزم» بـــۆ مێژوو، خاوەندارێتیـــی خـــاک نیـــە، بەڵکـــو دەســـەڵاتدارێتییە بەســـەر خاکـــدا. لـــەم بیروبـــاوەڕەدا «دەســـەڵات»ی مێژوویـــی ئیمپراتۆرییـــەک بەســـەر جوگرافیایەکـــدا، دەبێتـــە مایـــەی خاوەندارێتیی ئەو خاکە و ئیدی باســـکردن لەوە کە ئـــەم خاکە کێی لەســـەر ژیاوە و لە قەواڵەی کام نەتەوەدایە هیـــچ ســـوودێکی نیە.کاتێـــک دەگوترێ: یەکپارچەیی خاکی ئێران، تورکیا و عێراق و سووریا، هیچ پرسیارێک لەوە ناکرێت کە کێ لەسەر ئەو خاکە دەژی و کێ خاوەنیەتی و ئەو کەسەش پارچەی دەکات یان جیای دەکاتەوە لە چی جیا دەبێتەوە؟! لەم لۆژیکەدا «ســـنووری نەتەوایەتی»دەبەســـترێتەوە بە «سنووری قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی داگیرکەر» بەسەر خاکێکدا کە مۆرکی زمانی و نەژادیی ئەوی پێـــوە دیار نیە. لێـــرەدا بەکارهێنانی وشەی «داگیرکەر» بۆ وەها «دەسەڵات»ێک هیـــچ دانپیانانێکی لـــێ ناکەوێتەوە، چونکە هەر لە بنەڕەتـــەوە جوگرافیای نەتەوایەتی بەستراوەتەوە بە حیکایەتی دەسەڵاتەوە نەک «نەتەوە»وە. لەو سۆنگەیەوە«ئێران» وڵاتێکی پاشـــماوەی ئیمپراتۆرییەکانـــە کە مێژووی دەســـەڵاتی خاوەن دەســـەڵات دەگێڕێتەوە نەک خاوەندارێتیی ئەو. دەسەڵات چ وەک هێزی ســـەخت یان ویژمان. خۆ ئەگەر لە ســـۆنگەی ڕەوایی پاوانکردنەوە ســـەیری مەسەلەکە بکەین، خاکێکی یەکپارچە هەیە کە لە پاوانـــی فەرمانڕەواییدایە و فەرمانڕەوا بەگوێـــرەی گێڕانەوەیەکی بـــان مێژوویی و بـــان جوگرافی «ئێران» پێناســـە دەکات کە خاکێکی پیرۆزە و لێـــرەوە هیچ ڕێزێک بۆ «کەتواری سەرزەمینی»ی گەلانی پەستێنراو لەم جوگرافیایەدا دانانرێت.
ڕەوایـــی خاوەندارێتیـــی خاکێکـــی ئەمڕۆیی لەســـەر بنەمای ئـــەوە کە پێگەی فەرمانڕەوایی ڕابردوویەکی ئیمپراتۆری بووە، ڕێگەی دانپیانان بە داگیرکاری دادەخات و لەم ســـۆنگەیەوە هەرچەشنە داواکارییەکی «داگیرکراو» بۆ گەڕاندنەوەی خاوەندارێتیی خۆی بە «جوداخوازی» لەقەڵەم دەدرێ. کە وابوو جەســـتەی دەوڵەت ـ نەتەوەی ئێرانی یان تورکـــی یان عەرەبـــی، ئەوەندە قاچی لەنێو مێژوو و یادەوەریی ئیمپراتۆریدا هەیە، هەندە لەو مێـــژووە دانەبڕاوە؛ بۆیە مێژووی جێهێشتووە بەڵام لە مێژوو تێنەپەڕیوە، واتە ڕێنێسانســـی بەخۆوە نەدیوە. هاوکێشـــەکە ڕوونـــە؛ ئـــەوەی کە بەجێـــی دەهێڵێ هەر ناچـــاری بۆی بگەڕێیەوە، ئـــەوەش کە لێی تێدەپەڕێ ئیدی بـــۆی ناگەڕێیەوە. قەیرانی نەتەوە مێژووییەکان لەوەدایە بۆ دەستەبەری داهاتوویـــان بـــەردەوام ناچارن بـــۆ مێژوو بگەڕێنەوە و «مێـــژوو» دەوڵەت دەپارێزێ و دەوڵەتیش مێژوو...
بەم پێوەرە، نەتـــەوە مێژووییەکان زیاتر لە نەتەوە نوێیەکان پێویستییان بە دەوڵەتە. بەڵام ئاریشـــەکە لەوەدایە کـــە نەتەوەیەک جوگرافیـــا وەک ڕووبـــەری فەرمانڕەوایـــی پێناسە بکات و قەڵەمڕەوی سمی ئەسپەکان بە نیشـــتمان و وڵاتی خـــۆی بزانێت و بە هیچ شـــێوەیەک «کەتواری سەرزەمینی»ی نەتـــەوەکان لەبـــەر چـــاو نەگرێـــت. ئێمە ڕەخنەمان لە مافـــی دەوڵەتی نەتەوەیی بۆ «فارس» و «تورک» و «عەرەب» نیە، ڕەخنەکە لەوەدایە کە ئەوان ڕابـــردووی ئیمپراتۆریی خۆیان کە مێـــژووی داگیرکاریی خاکە، بە مێژووی نیشـــتمان و وڵاتی خۆیان لەقەڵەم دەدەن، لەکاتێکدا لەو ڕووبەری خاکەی کە داگیریان کردووە، یان نیشـــتەجێ نین یان کەمینەیەکی ئێجگار کەمن!
ئـــەو کـــەس و لایەنانەی کـــە دەوڵەت ـ نەتەوە بـــە ســـەرچاوەی نەهامەتییەکان دەزانـــن، وا دیـــارە لە سروشـــتی جیاوازی «ناســـیونالیزم» و «پان ناسیونالیزم» تێناگەن

یان خۆیان لە باسەکە دەبوێرن. ئاریشەی سەرەکیی کەسانێک کە هەمیشە لە کۆتوبەندی مێژووی پڕشکۆدا گینگڵ دەدەن ئەوەیە لەگەڵ ئەوەی خۆیان فڕێ دەدەنە نێو مودێڕنیتەوە، بەڵام مێژوویەکی ئەفسانەییی تەژی لە فەڕی ئیزەدی تێکەڵ بە جیهانی مودێڕنیتە دەکەن و بە بیانووی خۆگونجاندن لەتەک جیهانی مودێڕن، بە جوگرافیای نەتەوایەتیی خۆیان و بە سنوورەکانی دەوڵەت ـ نەتەوەی خۆیان ڕازی نابن. ئەگەر سەیرێکی «پان ئێرانیزم» و «پان تورکیزم» بکەن، هەمیشە چاویان لە جوگرافیای مێژووییی ئیمپراتۆرییەکانیانە. چەشنی «خەونی هەخامەنشی، ساسانی» یان «عوسمانیی نوێ»!

هەموو ئەم درێژدادڕییە بۆ ئەوە بوو کە ئێمەی کورد بزانین، لە چ دۆخێکی سەختی داگیرکاریداین و «بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد» بەرەوڕووی چ جۆرە داگیرکارییەکە کە بە هیچ شێوەیەک لەتەک دۆخی کۆڵۆنیالیزم بە پێناسە ئەوروپاییەکەی تێک ناکاتەوە. چونکە ئێمە لەتەک گێڕانەوەیەکی «بان مێژوویی» و «بان جوگرافی»دا بەرەوڕووین کە تەنیا تێکشاندنی ژیۆپۆلیتکی ناوچەکە دەتوانێ «کورد» بە ڕزگاریی خۆی بگەیەنێت. بۆیە هەمیشە دەبینین هەرکات درزێکی ژیوپۆلیتک لە ناوچەکەدا دروست دەبێت، مەترسییەکی گەورە بۆ دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستان دێتە ئاراوە و «کورد» وەک فاکتەری هێز قوت دەبێتەوە و ئەگەر «داعش» وەک درزێکی ژیۆپۆلیتیک بزانین ـ لەپاڵ زیانەکانی بۆ کورد ـ سەنگی کوردی لە ناوچەکەدا زیاتر زەق کردووەتەوە.

لە پێوەندی لەگەڵ مافەکانی ئێمە لە چوارچێوەی «دەسەڵاتی داگیرکەر»دا ـ کە پێشتر بە کەمکردنەوەی ئاستی «ستەمکاری» و «چەوساندنەوە» ناوم لێنا ـ دەبێ بە وریاییەوە داوەری بکەین.

بەدەستهێنانی»ئوتۆنۆمی» و «فێدراڵی» لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی داگیرکەردا، پەیمانێکە کە مەرجەکەی «پاراستنی یەکپارچەیی وڵات»ێکە کە خودی وڵاتەکە لە لایەن مەرجدانەرەوە داگیر کراوە.

کاتێک دوو بەرەی جەنگ لەبەر هاوسەنگیی هێز مل بە دانوستان دەدەن، دەبێ بەگوێرەی ئاست و ڕادەی هێز، دانوستاندن بەڕێوە ببرێ و لە ڕەوتی دانوستاندا هەمیشە هێزی کار و کاردانەوە نیشان بدرێت، کارتەکانی «هێز» بۆ دروستکردنی «هەرامەی کەتوار»(امر واقع/ دیفاکتۆ) گەلێ گرنگن. ئەزموونی ئێمەی کورد لە دانوستاندا سەلماندوویەتی هەرکات هێزی سەخت (پێشمەرگە) توانایی بەرزەفتی خاک و جوگرافیای هەبووبێت، توانیویەتی پاشەکشە بە ملهوڕییەکانی داگیرکەر بکات. بەڵام داگیرکەریش بۆ «خۆبەهێزکردن» دانوستانەکەی بۆ کڕینی کات درێژتر کردووەتەوە. لە وەها دۆخێکدا هێزی سەختی ئێمەی کورد بە بەردەوامی تواناییی بەرزەفتی خاک و جوگرافیای هەبێت؛ ئەمە وا دەکات پارامێترەکان بە قازانجی ئێمە بن.

ئێمە لەگەڵ «داگیرکەر»ێکدا بەرەوڕووین، کە بە هیچ شێوەیەک بڕوای بە «دیمۆکراسی» نیە. لە وڵاتێکی وەک «ئیسپانیا» یان «بریتانیا» لەبەر ئەوەی هەر چۆنێک بێت، جۆرێک لە ڕەفتاری دیمۆکراتیک بەگوێرەی بنەواشە(پرەنسیپ) کان هەیە، دەوڵەتەکان بەردەوام پێڕستێک لە مافەکان و ئۆتۆنۆمیی زیاتر پێشنیار دەکەن بۆ ئەوەی هەرێمەکان «سەربەخۆیی» خۆیان دوا بخەن. کە وابوو بەرانبەرەکەی ئێمە نەک هیچ پێڕستێک لە مافەکانی ئامادە نەکردووە، بەڵکو هەر لە بنەڕەتەوە بڕوای بەوە نیە کە ئێمە جوگرافیایەکی جیاین لەنێو جوگرافیایەکی دیکەدا. واتە ئەو

شتەی کە بەندە بە «کەتواری سەرزەمینی» ناوم هێنا. هەر چەشنە وەدەستهێنانێکی ماف تەنیا پێوەندیی بە ڕادەی هێزی ئێمەوە هەیە کە ناتوانین پێشبینیی ئەوە بکەین ئاخۆ تا کەی دەتوانین «هاوسەنگیی هێز» بپارێزین. بۆیە هەمیشە هەرکات «ناوەند» لاواز بووبێت، ئێمە توانیومانە بەهێز ببین و هەناسەیەک بدەین. وەها دۆخێک لەمەڕ دانوستان لەبارەی»ئوتۆنۆمی» یان «فێدراڵی» لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی سێنتراڵیستیی وەک ئێراندا، هەمیشە لە کاتی لاوازیی دەوڵەتی ناوەندی بووە و بەم دۆخە دەگوترێ «ئاشتیی خۆپڕچەککردن»(صلح مسلح)!

دۆخی «ئاشتیی خۆپڕچەککردن» زیاتر لە ئاگربەست دەچێ تا ئاشتی! ئەوەی کە جۆرێک لە ئاشتیی هێناوەتە کایەوە، لاسەنگیی هێزی ناوەندە بەرانبەر بە پەراوێز و هەرکات کە «ناوەند» هێزی جارانی وەدەست هێنایەوە، پەراوێز دەخاتەوە ژێر ڕکێفی خۆی!

یەکێک لە فێڵەکانی دەوڵەتی ناوەندی بەرانبەر یەکە «ئۆتۆنۆمیخوازەکان» خەریک کردنیانە بە دانوستانی دوورودرێژ لەسەر بنەمای ماددە و بەندێکی دەستووریی ناکارا کە هەمیشە لە کاتی «قەیران»دا کارا دەکرێتەوە! هەر بۆ نموونە ماددەی ١٥ی دەستووری کۆماری ئیسلامی (مافی خوێندنی «ئەقوام» بە زمانی دایک) کە هەر لە بنەڕەتەوە ماددەیەکی لەکارکەوتووە، هەمیشە لە کاتی فشار بۆ ناوەند دەخرێتەوە بەر باس؛ ئەم باسوخواسە بۆ ئەوەیە لە «بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد» لە نێوخۆوە تووشی دڕدۆنگی و مقۆمقۆ بکات! هەر ئەوەندە ڕێژیم دەرفەتێکی ساختە بخاتە ڕۆژەڤی سیاسیی هێزە سیاسییەکانی کوردەوە! توانیویەتی نێوەندی بڕیاری ئەم هێزانە بشڵەقێنێ و ئەم ڕۆژەڤە ساختەیە ناوی «ڕیفۆرم»ی لێ دەنرێت!

وێنای «ئازادی» لە قۆناخی پێش «ڕزگاری» هەمیشە خەوشدارە! ئێمە ناتوانین بە بێ «سەربەخۆیی» مەشقی ئازادی بکەین. «ئازادی» بە بێ لابردنی «ستەم» نایەتە دی، نەمانی «ستەم» خۆبەخۆ بە واتای ڕزگاربوونە لە شتێک کە هەروەک باسم کرد پێشمەرجی ئازادییە. هەر بۆ نموونە: پێشنیارکردنی کۆمەڵە ڕێگەچارەیەک بۆ کێشەیەک لە لایەن کەسێکەوە کە خۆی بەشێکە لە کێشەکە، بە مانای»ئازادی» نییە؛ تەنانەت ئەگەر مافی هەڵبژاردنی یەکێک لە بژاردەکان بە ئێمە بدرێت ـ ئەگەر یەکێک لە بژاردەکان سەربەخۆیی نەبێت ـ دیسان بەو مانایە نیە کە ئێمە ئازادین. ئەمە دیدێکی ئایدیال نیە، بەڵکو دیدێکی کەتوارەکی(واقعی، ڕیالیستی) یە، بەڵام دەکرێ بێژین دیدێکی ئەوپەڕگر(حداکثری)

> کاتێک دوو بەرەی جەنگ لەبەر هاوسەنگیی هێز مل بە دانوستان دەدەن، دەبێ بەگوێرەی ئاست و ڕادەی هێز، دانوستاندن بەڕێوە ببرێ و لە ڕەوتی دانوستاندا هەمیشە هێزی کار و کاردانەوە نیشان بدرێت

ە؛ دیارە دەبێ لە دانوستاندا هەمیشە ئەم دیدە لەبەرچاو بگرین، ئەگینا تووشی دالەنگاندنی چەمکی (تقلیل مفهومی) دەبین کە بەندە لە سەرەتای ئەم بابەتەوە بە «کەلێنی چەمکی» ناوم هێنا و دالەنگاندنی چەمکی یەکێک لە لێکەوتەکانی «کەلێنی چەمکی»یە ـ یان بەپێچەوانەشەوە.

لە دۆخێکدا کە کوردستان، وەک وڵاتێکی داگیرکراو لەلایەن ئەو ڕێژیمانەی کە خۆیان بە داگیرکەر نازانن، وڵاتێکی خنکێنراوە؛ داواکردنی هەر مافێک لە چوارچێوەی ئەو وڵاتانەدا ـ ئەگەر

دانوستاندنێک هاتە ئاراوە ـ ئێمەی کورد لە چ ڕێگەیەکەوە و چۆن سروشتی داواکارییەکانمان بخەینە ڕوو؟ هەندێ کەس دەڕاوی گفتوگۆ لەتەک «دەسەڵاتی نێوەندی» بە «ئێرانیبوون» لەقەڵەم دەدەن و دەڵێن دەبێ مەرجی ئێرانیبوون لە گفتوگۆکاندا لەبەرچاو بگرین بۆ ئەوەی «نێوەند» پێشمەرجی «شوناسی ئێرانی» نەکات بە گرێی دانوستان. ئەوە لە کاتێکدایە کە هەمووان دەزانن پەسندکردنی وەها پێشمەرجێک دەبێتە مایەی داماڵینی بەرگی داگیرکەر لە «دوژمن». ئێمە ئەگەر لە هەلومەرجێکی لەباردا لەتەک دەوڵەتی ناوەندی بکەوینە دانوستانەوە؛ با «شوناسی ئێرانیبوون» بەشێوەیەکی دیکە بخەینە ڕوو؛ «ئێرانیبوون» ئەگەر بە مانای ئەو جوگرافیا سیاسییە بێت کە ئێمەی کورد تێیدا پەستێنراوین و خۆ ئەگەر ئەم جوگرافیا سیاسییە ببێتە بنەمای «شوناسی ئێرانیی کورد» ئەوە هەر لە سەرەتاوە «مافی دیاریکردنی چارەنووس»مان لە نەوەکانی داهاتوو سەندووەتەوە و نابێ ئەو شوناسە بەسەرماندا بسەپێنرێ. شوناسی مێژوویی ئێرانی، شوناسێک نیە کە بە نەخشەی جوگرافیای سیاسیی ئێرانی ئێستایەوە بەسترابێتەوە و پەسندکردنی شوناسە مێژووییەکەی ئێران، هاوپشکیی ژیاریی کوردیشی تێدایە و زیان بە «مافی دیاریکردنی چارەنووس» ناگەیەنێت، چونکە نامانکات بە نوێنەری نەوەکانی داهاتوو. دانوستانکەری باش بریتییە لەو کەسەی کە خۆی وەک نوێنەری قۆناخەکەی بناسێنێ نەک بە نوێنەری داواکارییە پێشبینی نەکراوەکانی داهاتوویەکی نادیار.

> ئامانج لە ڕیفۆرم لە وەها وڵاتێکدا پاشەکشەیەکی تاکتیکی و کەمکردنەوەی فشارەکان و خۆنۆژەنکردنەوەیە و لەمەڕ بارودۆخی کوردەوە هیچ ستەمێک و چەوساندنەوەیەک لەسەر کورد کەم ناکاتەوە

تیرێکی ئاوقەکراو

هەروەک پێشتر هێمام بۆ کرد، «ئازادی» بۆ کورد چەمکێکە هێشتا بەشێوەیەکی «بەرهەستەکی» نەهاتووەتە دی و تێکڕای وێناکانی «ئازادی» بۆ ئێمە لەبەر ئەوەی لە هەڵبژاردنی «بژاردەکان»دا «سەرپشک» نین، تووشی ساویر(توهم)ی سەمەرە ببین. هەر بۆ نموونە داواکاری یان پشتیوانی لە «ڕیفۆرم» لە وڵاتێکی داگیرکراو لە چوارچێوەی دەستوورێکی نادیمۆکراتیک کە لە نێوەڕۆکدا ڕەنگە تەنیا هەندێ کرانەوەی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی بە دوای خۆیدا بهێنێت و کرانەوەکەش بۆ فەرهەنگ و زمانی سەردەست بێت، دەکرێ وەها لێک بدرێتەوە لایەنی پشتیوانیکەر وازی لە دروشمی ڕووخاندن هێناوە و خۆی بۆ هەندێ «ئەگەری هەلپەرستانە» ئامادە کردووە و وەهای پێشبینی کردووە کە ڕەنگە بکرێت بە نزیکبوونەوە لە «نێوەند» خۆی بکات بە لایەنی سەرەکیی دانوستان و لە داهاتووی وڵاتدا پشک و پێگەیەکی سەقامگیر پەیدا بکات. لە ڕاستیدا هەرچەند بە بۆچوونی بەندە ئەمە لە باری ڕەوشتی سیاسییەوە نەباو و ناپەسندە، بەڵام بەگوێرەی سیاسەتی پراگماتیستیش بۆ ئێمەی کورد هیچ دەسکەوتێکی نیە؛ چونکە سیاسەتی پراگماتیستی بۆ بەهێزەکان باشە کە توانایی وەرسووڕاندنی ڕووداوەکان و ئاراستەدانی سیاسەت و مەیدانی ململانێیان هەیە کە ئێمەی کورد لە دەستنیشانی پارامێترەکاندا یەکلاکەرەوە نین و تەنیا دەتوانین لە بەرەیەکی هاوئاراستەدا خۆمان ڕێک بخەین. لە لایەکی دیکەشەوە، بەشداری لە پرۆسەیەکی لێڵی ڕیفۆرمخوازی

لە چوارچێوەی دەستوورێکی دواکەوتووی نێوەندگەرا کە بڕوای بە هیچ کەتوارێکی سەرزەمینی بۆ پەراوێزەکانی خۆیشی نیە، بەرەنجامەکەی بەوە دەگات کە ئیدی واز لە پێناسەی دوژمن وەک «داگیرکەر» بهێنین و بەم چەشنە بە فەرمی لە خانەی «کورد» وەک «کەتواری سەرزەمینی»ی جیاواز وازمان هێناوە و دانمان بە ڕەواییی کەتواری سەرزەمینیی خاکی وڵاتێکی داگیرکەری پاشماوەی ئیمپراتۆری هێناوە. ئەمە بە مانای وازهێنان لە دانوستان و بەشداری لە سیاسەتکردن وەک ڕێکاری کەمکردنەوەی ستەم و وەدەستهێنانی دەسکەوت نیە. بە بۆچوونی بەندە پشتیوانی لە ڕیفۆرم و گۆڕان لە چوارچێوەی وڵاتێکی داگیرکەر کە بەرەنگاری دەبییەوە و هەنووکە هیچ پێوەندییەکی فەرمی و پێش زەمینەیەکمان بۆ مافەکانمان نیە، بەشدارییە لە پرۆسەیەکدا کە ئەوپەڕەکەی کرانەوەیەکە بۆ نەتەوەی سەردەست کە سروشتی کێشەکان و داخوازییەکانی پێوەندیی بە کوردەوە نیە. خۆ ئەگەر کەسانێک پێمان بڵێن هەر جۆرە کرانەوەیەکی نێوەند قازانجی بۆ پەراوێزەکانیش هەیە؛ وڵامەکە ڕوونە:

یەکەم، نێوەند بە شێوەیەکی یەکسان «ماف» و «ئەرک» ی بەسەر هەموو جوگرافیای ئێراندا دابەش نەکردووە.

دووەم، لە «دەستوور» و «یاساکان»دا هەڵاواردن لە پلەی هاووڵاتیبووندا بەزەقی وەبەرچاو دەکەوێت و سەرباری ستەمی نەتەوەیی، هەڵاواردنی ئایینی و ئایینزایی هەیە و بەشداری لە دەسەڵات تەنیا لە نوێنەرایەتییەکی گاڵتەجاڕانەی پڕوپاگەندەییدایە.

سێیەم، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ئێمە گیرۆدەی وڵاتێکین کە خاوەن دەسەڵات یاساکانی خۆیشی جێیەجێ ناکات و وڵات بە ڕێنمایی بەڕێوە دەچێ و ڕێنماییەکانیش باری تەناهییان هەیە. لەو سۆنگەیەشەوە کرانەوەکان «تاکتیکی»، کورتخایەن، توێژتەوەر و سڕکەرن و لە دەستووردا هیچ چاکسازییەک پەسند ناکرێت و تەنیا بۆ تێپەڕاندنی قەیران سوودیان لێ وەردەگیرێت.

لەبەر ئەم هۆکارانە، ئامانج لە ڕیفۆرم لە وەها وڵاتێکدا پاشەکشەیەکی تاکتیکی و کەمکردنەوەی فشارەکان و خۆنۆژەنکردنەوەیە و لەمەڕ بارودۆخی کوردەوە هیچ ستەمێک و چەوساندنەوەیەک لەسەر کورد کەم ناکاتەوە.